

Ruwasqamanta Willakuy

**PARQUE NACIONAL
ALTO PURÚS, Caoba
sacha paqarisqan
Amazonia
yunkanchismanta**

Qillqasqa: Susana Parra

*Mayumantapacha nativas
llantakuna qawariy*
Qaway urquqnin: Susana Parra/APECO

Amazonia yunka uraymanta allin kayninta umanchanapaqa, yupaykunan anchatawan asuykunapaq yanapawaswan: lliw planetapi especies nisqa sapa chunkamanta hukpa wasinmi. pichqa ñiqi kuskapartinmi oceanos nisqaman yakuta churarin. Sacha sachamkunapi hinallataq allpankuna—biomasa nisqa hapirin lliw tiksimumyumanta yaqa chunka kuti kay dióxido de carbono wikapasqanta, kay temperatura global nisqa allin kaqllanpi kananpaq. Kay allchayayninmi hinallataq amachaynin allin umanchanapaq hinallataq cambios climáticos uyapayanapaq.

Kay qawarikusqanman, Parque Nacional Alto Purús – Ucayali

hinallataq Madre de Diospi tarikuq-biodiversidad aswan chiqap kayninmi hinallataq Perú suyupa cultura originaria nisqa lliw tiksimumyupaq. Kaypin chunka hukniyuq indígenas llaqtakuna yaqa pachaq qanchis chunka suqtayuq nativas comunidad nisqapi, pikunan zona influencia amachasqa área natural kawsakunku, bosque sachamanta paykunapaq mikuyninmi, wasi tiyakuynin hinallataq hampinkuna. “chaypi llaqtachukunaqa may sachamanta kayninmanta kawsakunku kay parque nisqa amachachkan kay tiempo nisqanpi allinwan qatipananpaq”, chaynatan biólogo yachakuq Arsenio Calle pinmi jefe del Parque Nacional Alto Purús rimarin. Kay llankaymanmi Reserva

Comunal Purús hinaman EcoPurús huñuykakamunku, kay ruwakuywanmi estado peruano maskarin kay ecosistema nisqa amachayta hinallataq Ilaqtarunankunapa allin desarrollo kallpachananpaq.

Estrategia de conservación nisqa

Cambio climático nisqaman kaqta qawariyta payman hapipakunapaq, mama pachanchis Iliw ecosistémicos nisqa ruwayninkunaman quwasqanchista aswan allin chiqaqpi amachana.

Chay musuqqati qati ruwaykunapin kay desarrollo sostenible nisqata aswan kallpachanata atin, varloninpi, riqsikuyninpi originarias Ilaqtakunata Purús hina allchapaqkunata,

allinwan amachasqankuta maypi estado astawan yanapayninwan allinta tinkunachin Parque Nacional Alto Purús, Reserva Comunal Purús hinallataq EcoPurús allin Ilaqtakunapaq rimanakuy.

Parque Nacional kayninpiñataq, zona alta del Purús tariquq, especies nisqa Reserva Comunalpi paqarinku – aswan uray zona nisqapi kachkan-, especies nisqa hapisqa, challwasqa kanmanku utaq indígenas Ilaqtachakunapa allinninpaq hapisqa kanman, kay amazónicos

allinninpaq ruwakuypi EcoPurús chaypi kasqanqa aswan allin, Ilaqtakunapa huk indígena organización nisqa kuskata estado peruano hinallataq Reserva Comunal Purús rimanakunaku allinwan Ilaqtakunapaq.

Kay inclusión ruwakuykunata riqsin ñataq saberes hinallataq ancestrales ruwaykunata cultura yunka uray kayninchismanta allin rimarisqa Ilaqtakunapa. Indígenas Ilaqtakunapa kay wata puririsqanpi allin tecnología ruwaykunata qispiykichinku tukuy niraq recursos nisqanta allinwan hapirinankupaq. “ Purús Iliw muyurinqinpi tukuy niraq indígenas yunka uray Ilaqtakunapa kawsakunku chaypi kayninwanmi astawan kay área nisqanta allin ruwayninkunawan allchapanaku”, biólogo yachakuq Calle matipamun rimayninwan. Kaykunapaq allinta qawarichin allin ruwaykunapi hinallataq allin kananpaq.

Caoba muhukuna rantichikuynin, incluso negocio nisqanmi. “Perú suyupiq, EcoPurús institucionmi caoba muhuta may allin tarpusqamanta rantichikuyta atinman, mana sachakunata kuchuspa hinallataq hatuniraq germinativos nisqa ruwaywan.” Rafael Pino pinmi jefe de la Reserva Comunal Purús rimarimusqanman hina. Kaypi qullqichakuyqa muhu rantichikuymi, allin wiñachisqa, akllay ruwayninpi, huk bosquekunapi allin muhu caoba sachawañananpaq. kay bosque nisqakunapaq industria maderera legal ukupin kanmanku, chaypin allin qawasqa wiñayninpi kanman mamapachata amachananpaq.

*“Estado peruanoqa
mama pachanchista
amachayta
hinallataq
Ilaqtarunankunapa
desarrollo kaqlla
kanantan maskan”*

Etnia Sharanahua indígenas runakuna nativa Bufeo Ilaqtamanta. Purumanta corona kamachiqtan qawarichin amazonia originarios Ilaqtakunapi sumaq kayninta

Qaway urquqnin: Susana Parra/APECO

*Cocos huknin kaq tukuyniraq mikuynin-
manta kay llaqtachakunapi*

Qaway urquqnin: Susana Parra/APECO

Kay sistema comercial huk muyuriq ruwaypi caoba sachata acha riqsisqa kullu sachata hinan churarunku maypin kay Perú suyupi chinkaypatapi tarikuchkan. Sapa caoba sachta kuchusqamanta iskay chunka pusaqniyuq wakin caoba sachakunata sasachakuyipi churanku hinallataq 1,450 m² allpa muyuriqta wañuchin. Kay mana allin ruwakuy maskakuyninpi asuykun, selvas vírgenes nisqamanta kullu kuchukuna ñanta kichanku, bosque nisqanta chinkachinku chaynallataq colonos hamuyninta churarinku. Paykunawan Kay ciclos ecológicos nisqa pakiyninta apamunku hinallataq presión de los ecosistemas nisqata musuq tarpuykunawan. Kay rantinpa allpamanta usos nisqa sutichasqankuwan lliw bosques amazónicos nisqawan waqllichichkanku.

Kunanpunin EcoPurús tukuy niraq empresas reforestadorasman muhuta rantichikuchkan, económico qullqita nativas llaqta runakunapaq allin kayninpa ruwaspanku. ichanpasmí, caoba sachapa muhun contrabando ruway, Purusmanta llusqispapas mana EcoPurús sutiwan kayninpa ancha sasachakuyin churan. Kay llaqtapi qullqichakuy munasqanku rayku maypin kay caoba muhu mana qullqichanillanpi rantikunku huk tercio chikantaraqmi rantinta kasqanmanta pisiyachinku, paykunaqa manan wiñayninpi nitaq tarpuyinpi kankuchu allin caoba muhuta rantichikunankupaq.

Qullqi ruwakusqan, lliwpa rimakuyninpi

Crisis climática nisqatan ONU riqsiykichimun kay gases de efecto invernadero nisqa llusqirisqanmanta maymi kunan

aparuwanchis tawa wata qatilla acha rupaywan uyapayanapaq may historia riqsikusqanmanta, Organización Meteorológica Mundial (OMM) willakamusqanman hina kay setiembre 2019 watapi, may científicos nisqankuman hina yaqaña riesgo inaceptable kawsakuyman chayachkanchis: pisi yaku, tarpunapaq allpa chinkapuchkan, tarpuy hinallataq kusichu killakuna mana kaqñinpichu ruwakuynin kachkan kaymi seguridad alimentaria sasachakuyman apawaswan. Lliwninpiqa, clima hinallataq fenómenos meteorológicos extremos nisqa sapa kuntin astawan kachkan lliw economía globalmanmi 520,000 hunukuna dólares qullqi chaninpi sapa wata hununtin runakunata probeza ukuman churachkan.

Astronómicas yupaykunan bosques amazónicos niqanman musuq ruwarikuyta quchkan kay utqay globales ruwayman: pawaq mayukuna utaq huñunasqa wayra yaku wapsi, amazonia nisqapin paqarin hinallataq Brasilmanta Chile suyukama parananpaq ruwarin, allin agrícola llankaynin ruwakunanpaq. Sachakuna yaqa chunka metros diámetros kayninpi, kimsa pachaq litros yakuta punchawpi ruwanman, riti qasakuna chullurisqanta ruwakuynin kasqanrayku. Kay espacio nisqa aswan biodiverso kanman lliw tiksimuyumanta maypin allchapan tukuy niraq kawsakuykunata may climáticos sasachakuykunamanta, chaypas mana chayllachu Laboratorio nisqa qurqa 1999 watapi yaqa iskay waranqa musuq especie nisqata ciencia ruwakuyman.

Purúspi lliw amazoniamanta aswan allin amachasqa yunkakuna, anqas uma wakamayu kawsakusqanmi hinallataq huk ancha riqsisqa especieskuna pikunan

*Ayllu kawsayninkuna, huñunasqa chaqra llankaku-
ymanta kawsaykuna yanaparin killakunapi imayna
ruwayta hinallataq chaqrakuna mayu patapi kaqkuna-
tapas, mana sacha sacha pampata muchuchispa musuq
tarpuykunata churanankupaq.*

Qaway urquqnin: Susana Parra/APECO

*Grau nativa llaqta, ayllupi
achiqariy mikunata mikuspa*
Qaway urquq: Susana Parra/APECO

chinkay patapi tarikunku, runakuna bosquekunawan allinwan kawsakusqankun ayllupi kaynintan allinta qawarichin, “taytankunamanta bosque chaskisqankuta hina allin taqyasqan willkakunaman chayan”. chay aypayqa anchatan financiero ley kamachikuyta qiwirinan, kunankamaqa pachaqnintin sachakuna pikunan allchapan yakuta, hábitat kawsakuyta hinallataq runakuna allinninpaq carbono nisqata, chaykunapa rantinpi kachkan muebles hinallataq adornos de lujo nisqakuna.

Qivi ruway sacha kuchusqankun taqyachisqa, Parque Nacional Alto Purús paqarichisqankumantapacha, kay bosquekuna qatipanankupaq harkaymi karun. Kay violencia ruwakuykuna – sipikuykuna. Esclavitud, prostitución nisqakuna – kay civilización allin kawsaynintan taspin, ichaqa allchapakun kay “puka quri”: caoba kullu waqlli ruwakuy. Kay bosque ukukunapin Perú suyupa ancha qapaq caoba sachankuna tarikun.

Parque Nacional Alto Purús, estadupa ancha amachasqan allpa, Perú suyupa patrimonio natural nisqanmi. Reserva Comunal Purúsqa, culturas originarias amazónicas nisqa wasinmi, patrimonio cultural tukuyniraq kayniyun nacionmi. Purúsmanta bosquenkunanan Ilaqtarunapa allin ruwayninpaqmi chayqa derechos hinallataq oportunidad Ilaqtaruna yachakunankupaq, profesional, ancestrales yachakuykunata allinchanankupaq qispisqa kanankupaq maypi utqayman maskana, ruwana kachkan, cambios climáticos utaq innovación tecnológica nisqa watakunapi. Ancha riqsisisqa yachakuykuna hinallataq qispichikuy may lliw tiksimumantamanta chinkan suyukunan chaywan kanku.